

Radoslav Dodig

SEKULAN

(naziv dijela rimske ceste na području Ljubuškoga)

Rimska cesta od Salone (Solin) do Narone (Vid kod Metkovića), posebice odsječak Bigeste (okolica Ljubuškoga) – Narona, dobro je poznata u arheološkoj literaturi.¹ Međutim, intrigantan je naziv *S e k u l a n* koji se

¹ *Ph. Ballif*, Römische Strassen in Bosnien und der Hercegovina, C. Gerold's Sohn, Wien, 1893., 62.-64. (dalje: Strassen);

C. Patsch, Zur Geschichte und Topographie von Narona, K. Akademie der Wissenschaften, Schriften der Balkankommission, Antiquarische Abteilung, H. 5, In Kommission bei A. Holder, Wien, 1907., 27., sequ. (dalje: Topographie), prijevod Povijest i topografija Narone, Matica hrvatska, Metković, 1996., 36. sequ. (dalje: Narona);

C. Patsch, Kleinere Untersuchungen in und um Narona, Jahrbuch für Altertumskunde, II Band, Wien, 1908., 107.-109., prijevod Manja istraživanja u Naroni i oko nje, Matica hrvatska, Metković, 1997., 34.-39.;

C. Patsch, Bosnien und Herzegowina in römischer Zeit, Institut für Balkanforschung Bosn.-Herc. Landesdruckerei, Sarajevo, 1911., 7.-9.;

K. Patsch, Zbirke rimskih i grčkih starina u bosanskohercegovačkom Zemaljskom muzeju, Glasnik Zemaljskog muzeja (dalje: GZM), XXVI, Sarajevo, 1914., 171.-173. (dalje: Zbirke);

E. Pašalić, Antička naselja i komunikacije u Bosni i Hercegovini, Posebna izdanja Zemaljskog muzeja BiH, Sarajevo, 1966., 55.-58.;

I. Bojanovski, Mogorjelo - rimsko Turre, GZM, XXIV, Arheologija, Sarajevo, 1969., 140.-141.;

I. Bojanovski, Problem ubikacije Bigeste, GZM, XXVII/XXVIII, Arheologija, Sarajevo, 1973., 305.-308.;

I. Bojanovski, Rimska cesta Narona – Leusinium kao primjer saobraćajnog kontinuiteta, ANUBiH, Godišnjak CBI, k. 8, Sarajevo, 1973., 141.;

I. Bojanovski, Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji, Djela ANUBiH, k. XLVII, Centar za balkanološka ispitivanja (dalje: CBI), k. 2, Sarajevo, 1974., 25. (dalje: Dolabela);

I. Bojanovski, Prilozi za topografiju rimskih i predrimskih komunikacija i naselja u rimskoj provinciji Dalmaciji – Prehistorijska i antička komunikacija SALONA – NARONA i njena topografija u svjetlu arheoloških i historijskih izvora, ANUBiH, Godišnjak XV, CBI k. 13, Sarajevo,

veže za jednu dionicu navedene ceste. O tome piše I. Bojanovski: “*Rimsku cestu između D. Radišića i Humca stariji ljudi nazivaju ‘Sekularski put’ ili ‘Sekular’ (navodno via saecularis?), a između Hardomilja i Vida ‘Sekulan’.*”² Ph. Ballif, istražujući rimske ceste po Bosni i Hercegovini krajem prošlog stoljeća, nazvao je jednu dionicu ceste Bigeste – Naronu *Saeculam bei Hardomilje*,³ dajući time Sekulanu latiniziran oblik. C. Patsch, koji je s najvećom pomnjom istraživao rimske ceste oko Ljubuškoga, za naziv Sekulan zabilježio je narodnu predaju koja se veže za Sekula iz Salone, mitskog junaka koji se natjecao za ruku kraljeve kćeri iz Vida sa suparnikom vojvodom od Norenda.⁴ Kada se 1931. gradila makadamska cesta od Ljubuškoga prema Metkoviću, jedan je izvjestitelj u novinama govorio kako je novoizgrađena cesta “išla uglavnom trasom rimskoga puta, koji se zove Sekulan, od *via saecularis* – opći javni put”.⁵ U novije doba tu pretpostavku prihvatio je P. Oreč, napisavši za toponim Sekulan ili Sekular u Zvirićima i Hardomilju da potječe od latinskoga pridjeva *saecularis*, svjetovan.⁶ Takve jezične kombinacije u svezi s latinskim *saecularis* u osnovi su pogrešne.

Ponajprije, ne postoji *via saecularis* kao vrsta rimske ceste. Smjer Salona – Naronu bio je *via militaris*, a ostale ceste mogle su biti javne, municipalne ili privatne, dok su tehničke strane postojale *viae munitae*, *viae stratae* i dr. Utvrđeno je kako su se ostaci rimskih cesta ili pak smjerovi iz rimskoga doba, kojima su mogle voditi srednjovjekovne ceste, katkad nazivali po pojedinim povijesnim ili mitološkim osobama: *Put Crne kraljice*, *Put Marije Terezije*, *Put proklete Jerine*,⁷ *Put sv. Save*,⁸ *Trajanova cesta*,⁹ *Dioklecijanov put*,¹⁰ dok se za

1977., 106.-123. (dalje: Prilozi). Autor u svojem radu donosi mikrotopografski opis ceste, osvrnuvši se na starije autore Glavinića, Hoernesa, Evansa i Alačevića, koji također spominju odsječak ceste Bigeste – Naronu;

¹ I. Bojanovski. Dva rimska vojnička natpisa iz okolice Ljubuškoga. *Tribunia* 5. Trebinje, 1979., 42.

² Bojanovski. Prilozi, 145. bilješka 205.

³ Ballif. *Strassen*. Tafel I.

⁴ Patsch. *Topographie*, 27, bilj. 3., Naronu, 36, bilj. 3.

⁵ Z. Mahić. *Jugoslavenska pošta*, 8. kolovoza 1931., III/665. Sarajevo, 1931., 11.

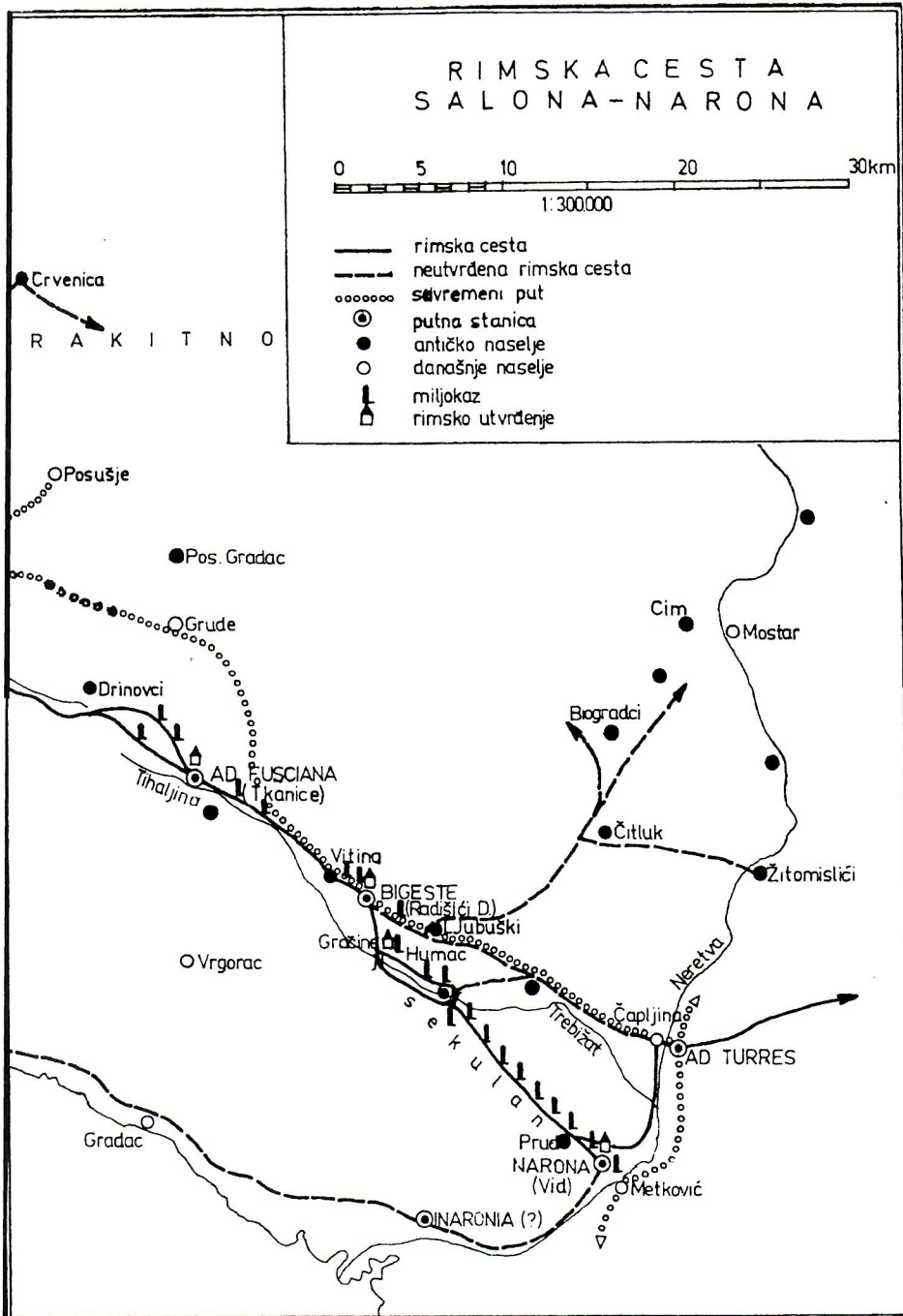
⁶ P. Oreč. *Tragovi religioznog vjerovanja i praznovjerja u imenima zemljišta*, II. dio. Most 83-84, Mostar, 1990., 78.

⁷ Bojanovski. *Dolabela*, 52, Bojanovski. Prilozi, 145.

⁸ I. Pušić. *Antičke komunikacije kroz Boku kotorsku u svjetlu novih otkrića*. Materijali SADJ. XVII, Peć, 1978., 148.

⁹ K. Jireček. *Vojna cesta od Beograda za Carigrad*. Zbornik K. Jirečeka, k. I, SAN, Posebna izdanja, k. 327, Beograd, 1959., 78 (dalje: Zbornik).

¹⁰ S. Banović. *Glasoviti junaci o kojima su se za Kačićeva života pjevale narodne pjesme*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, k. 38, JAZU, Zagreb, 1954., 76 (dalje: ZNŽOJS).

Rimska cesta SALONA - NARONA sa Sekulanom (Bojanovski, 1977.)

cestu Beograd – Carigrad pripovijedalo kako je pravila prokleta Jerina.¹¹ Dubrovčani su ostatke stare ceste Epidaurum – Naronā zvali *via regis*.¹² Na stare, vjerojatno rimske, ceste također upućuju nazivi *rimski put*,¹³ *tvrdi put*,¹⁴ *stari put*,¹⁵ *balarski put*,¹⁶ *turmanski put*,¹⁷ *morski put*,¹⁸ *solarski put*,¹⁹ *općeni put*²⁰ i dr. Jedan cestovan smjer iz Vitine preko Vojnića, Jabuke, Grede, Dola i Tihaljine, koji se naslanjao na cestu Salona – Naronā, puk je nazivao *Jankov put*.²¹ Još romantičniji naziv *Salamunovo kolo* za očito sporedan smjer priključne rimske ceste “*verso Vrhgorac a Mali Jezerac*” (Vrgorac – Prolog – Crveni Grm – Bijača) čuo je Bulić od mještana.²² Uz rimske ceste vezane su mnoge legende o zakopanu blagu.²³

Prijepor oko Sekulana i Jankova puta razriješio je I. Bojanovski, ustvrdivši da ti nazivi asociraju na junake narodnih pjesama iz ratova protiv Turaka, *Janka Sibirjanina* i sestrića mu *Sekulu Banovića*.²⁴ Radi se o povijesnim osobama iz 14. i 15. stoljeća. Sibirjanin Janko (od Sibirja Janko, u hrvatskim izvorima vojvoda Janko, pa i Jankul, kako su ga Turci zvali) je *Ivan János Hunyadi* (1387. – 1456.), erdeljski vojvoda i plemić vlaško-balkanskog podrijetla (dictus Olah), čiji je otac Vojko dobio od hrvatsko-ugarskoga kralja Žigmunda 1409. grad Hunyad (Hunedoara).²⁵ Spominje se prvi put kao severinski ban (Szörény, Banat) nakon turskoga rata 1439.²⁶ Za malodobna kralja Ladislava V. postao je gubernatorom Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva (1466. – 1452.), a zatim vrhovnim vojskovođom i upraviteljem financija u

¹¹ D. Bojović, Rimski put Singidunum – Castra Tricornia, Putevi i komunikacije u antici, Materijali SADJ, XVII. (dalje: Putevi), Peć, 1978., 86.

¹² K. Jireček, Zbornik, 217.

¹³ Bojanovski, Prilozi, 84., 94., 101. i 104.

¹⁴ Bojanovski, Prilozi, 89.

¹⁵ Bojanovski, Prilozi, 100.

¹⁶ Bojanovski, Dolabela, 69.

¹⁷ Bojanovski, Dolabela, 72., 81.

¹⁸ Bojanovski, Dolabela, 87., 92.

¹⁹ Bojanovski, Dolabela, 114.

²⁰ M. Zaninović, Neki prometni kontinuiteti u srednjoj Dalmaciji, Putevi, Peć, 1978., 51., bilj. 25.

²¹ D. Sergejevski, Starohrišćanska bazilika u Klobuku, GZM, IX, Sarajevo, 1954., 189.

²² Bullettino di archeologia e storia dalmata, 1899., 27.

²³ Bojanovski, Dolabela, 25.

²⁴ Bojanovski, Prilozi, 145.

²⁵ S. Pavičić, Hrvatska vojna i ratna povijest i Prvi svjetski rat, Hrvatska knjiga, Zagreb, 1943., 46.-50.; Povijest Bosne i Hercegovine, k. I, II. izdanje, HKD “Napredak”, Sarajevo, 1991., 511.; S. Antoljak, Pregled hrvatske povijesti, Orbis/Laus, II. izdanje, Split, 1994., 74.; A. Mijatović, Senjski uskoci u narodnoj pjesmi i povijesti, MH, Zagreb, 1983., 13.

²⁶ V. Klaić, Povijest Hrvata, knjiga treća, MH, Zagreb, 1982., 191. (dalje: Povijest)

János Hunyadi (Sibinjanin Janko), drvorez
(Klaić, Povijest Hrvata)

Ugarskoj i Hrvatskoj.²⁷ Imao je starijega sina Ladislava Hunyadija, koji je 1453. postao hrvatsko-dalmatinskim banom. Njegov mladi sin Matijaš, poznat po nadimku Korvin zbog gavrana u grbu,²⁸ izabran je 1458. za ugarsko-hrvatskoga kralja.²⁹ U jednoj narodnoj pjesmi Janko Sibinjanin, po erdeljskom gradu Sibinju (mađarski Nagy Szeben, rumunjski Sibiu), nazvan je "Madžar Janko od Erdelj-Krajine".³⁰ Dio pjesama o njemu ima opće motive narodne prilagodbe. Vojvoda Janko bio je nazvan i Matija Ivanić, vođa pučke bune na Hvaru. To znači da su se pjesme o Janku Sibinjaninu pjevale na Hvaru i

prije 1510., kada je izbila buna.³¹ Još jedan vojvoda Janko pojavljuje se u narodnoj senjskoj pjesmi *Smrt vojevode Janka*. To se odnosi na Stojana Jankovića, sina kotarskoga junaka Janka Mitrovića, o kojima pjeva Kačić.³²

Ivan Székely, sestrić gubernatora Janosa Hunyadija, postao je 1446. ban Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, vicegubernator u Hrvatskoj (*vicegubernator in regno Slavoniae constitutus*), zatim upravitelj vranskoga priorata.³³ Poginuo je na Kosovu 19. listopada 1448.³⁴ Uz njega, treba razlikovati još dvojicu Sekelja: Ivana (Johannes maior, umro 1449.), Ivanova oca i Tomu Sekelja,

²⁷ F. Šišić, Pregled povijesti hrvatskog naroda, III. izdanje, Matica hrvatska, Zagreb, 1962., 229.-230. (dalje: Pregled)

²⁸ I. Bojničić, Der Adel von Kroatien und Slavonien, pretisak Golden marketing, Zagreb, 1995., Tafel 51, str. 71.

²⁹ Klaić, Povijest, knjiga četvrta, 12.

³⁰ T. Maretić, Naša narodna epika, II. izdanje, Nolit, Beograd, 1966., 211.-213. (dalje: Epika)

³¹ Banović, ZNŽOJS, 78.

³² Banović, ZNŽOJS, 149.

³³ Šišić, Pregled, 230.

³⁴ V. Klaić, Tri Sekelja (Zeckel, Székely), Vjestnik Kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskog zemaljskog arkiva, III, Zagreb, 1901., 121. (dalje: Sekelj)

koji je 1449. – 1461. bio vranski prior.³⁵ Ivan Székely poznatiji je u južnoslavenskim narodnim pjesmama (Kačić, Karadžić, Milutinović i Bogišić) kao *Sekula Banović*. Nadimak Banović dobio je zbog banske časti.³⁶ Karadžić je zabilježio nesigurnu narodnu predaju da je Sibirjanin Janko imao kćer Janju koja se udala i rodila Sekulu.³⁷ Pojedine pjesme Sekuli Banoviću daju prezime Drakulović (Dragulović) po rumunjskom imenu Drakul (rumunjski drac, latinski draco, talijanski dracone = zmaj). Odatle inačica da se Sekula pretvorio u zmiju pa uhvatio turskog cara.³⁸ Inače Sekulu Banovića ne treba brkati s Ivanom Sekulom, rodom iz Kobaša, narodnim junakom i hajdučkim vođom u Slavoniji u drugoj polovici 17. stoljeća, opjevanim također u narodnim pjesmama.³⁹

Ime Sekula isto je što i starije Sekel – Sekelj – Sekela, rumunjski Sacuiu, mađarski Székely, njemački Szekler. Mađarski oblik Szék dobio je rumunjski karakterističan član –ul: Secul, odakle mađarsko Székely, iz starorumunjskoga **Seculu*, od latinskoga Siculi.⁴⁰ Sekula je Sikulac, Mađar iz tog plemena. Misli se da su neki Sikanci (Sikulci, Sikulijanci), starije ime za Sicilijance, kao pustolovi došli u Mađarsku (Erdelj i Transilvaniju) i tamo se trajno nastanili dobivši ime Székely.⁴¹ Mađarski ljetopisac Simon de Kéza iz 13. stoljeća piše da su Sikuli ostaci Huna.⁴²

Ime Sekul u srednjodalmatinskih Morlaka ulazi u krug svadbenih običaja – prosidbe koja prethodi svadbi.⁴³ Zabilježeno je više inačica toga imena: Sekul, Sekula, Sekule i Sekulja.⁴⁴ M. Šimundić izvodi etimologiju imena Sekul/Sekula/Sekule iz rumunjskoga *secul*, silan, surov.⁴⁵ P. Šimunović je oprezniji i tumači oblik Sekul sa sufiksom –ul s vjerojatnim podrijetlom iz vlaškoga/rumunjskoga.⁴⁶ U obliku Sekulan prepoznaje se sufiks –an, koji može biti s

³⁵ Klaić, Sekelj, 123.-124.

³⁶ Maretić, Epika, 209.

³⁷ Srpski rječnik (1852.), pretisak "Prosveta", Beograd, 1987., sv. II., 925.

³⁸ Maretić, Epika, 209.; Junačke pjesme, k. I, ur. I. Broz i S. Bosanac, Matica hrvatska, Zagreb, 1896., pjesma br. 74, str. 397.: *Sekula se u zmaja pretvorio*; V. Čajkanović, Sekula se u zmiju pretvorio, Studije iz religije i folkloru, Beograd, 1924., 109.-118.

³⁹ Vojna enciklopedija, II. izdanje, sv. 8., Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1974., 499.

⁴⁰ P. Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. III, JAZU, Zagreb, 1973., 217. (dalje: Rječnik)

⁴¹ B. Klaić, Rječnik stranih riječi, MH, Zagreb, 1984., 1223.-1224.

⁴² D. Mandić, Postanak Vlaha, Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti, HPI, Rim, 1963., 548.

⁴³ J. Vince – Pallua, Tragom vlaških elemenata kod Morlaka srednjedalmatinskog zaleđa, Ethnologica delmatica, vol. I., Split, 1992., 143.

⁴⁴ M. Bosanac, Prosvjetin imenoslov, "Prosvjeta", Zagreb, 1984., 282.-283.

⁴⁵ M. Šimundić, Rječnik osobnih imena, MH, Zagreb, 1988., 302.

⁴⁶ P. Šimunović, Hrvatska prezimena, Golden marketing, Zagreb, 1995., 152.

dugim samoglasnikom, kao: kuman, sirotan, gušan, ili pak s kratkim samoglasnikom, kao: Stojan, Matan, Milan, Grdan i dr.⁴⁷ Nalazimo ga i u bosanskohercegovačkoj toponimiji: Malovan, Modran, Vagan, Mrgan i sl.⁴⁸ I u obliku Sekular jasan je sufiks **-ar**, koji se susreće i u antroponimiji: Lončar, Zdilar, Šušnjar,⁴⁹ ali i u bosanskohercegovačkoj toponimiji: Brodar, Klakar, Hrpar, Žabar, Mostar i dr.⁵⁰

Nadamo se kako je u razmotrenim tvrdnjama otpala svakojaka izvedba toponima Sekulan od latinskoga pridjeva saecularis i kako se nikako ne radi o kultnome toponimu.

Radoslav Dodig

Sekulan (Teil der römischen Straße auf dem Gebiet von Ljubuški)

Zusammenfassung

Sekulan (Sekular oder Sekularsche Weg) ist die Wegstrecke der römischen Militärstraße Salona-Narona von Radišići über Hardomilje bis Vid. Zweifelhaft erschien die Herkunft des Namens, so dass viel darüber spekuliert wurde, der Name Sekulan stamme von lateinischen Ausdruck via saecularis, Weltstraße. Da viele römische Straßen in Kroatien und Bosnien-Herzegowina Namen von Helden aus Volksliedern tragen, so hat auch Sekulan seinen Namen offenbar dem Sekula Banović (Ivan Szekely) zu bedanken, dem Helden aus zahlreichen Volksliedern, die Kämpfe gegen Türken feiern. Ivan Szekely ist Neffe von Janos Hunyadi, der in Volksliedern unter dem Namen Janko Sibirjanin bekannt ist. Der Name Sekula stammt von rumänischem Namen Secul, ungarisch Szekely, lateinisch Siculi. Sikuli, ein älterer Namen für Sizilianer, bewohnten Siebenburgen und Transsilvanien. Der Name soll walachischer Herkunft sein sowie der Stamm von Sekelj. Es geht also um keinen Kulttoponym, sondern einem Anthroponym mit dem Personennamen Sekul/Sekula und dem Suffix – an/-ar.

⁴⁷ *Skok*, Rječnik, I., 38.

⁴⁸ *M. Nosić*, Bosansko-hercegovačka ekonimija, 1, HFD, Rijeka, 1996., 272. (dalje: Ekonimija)

⁴⁹ *Skok*, Rječnik, I., 50.

⁵⁰ *Nosić*, Ekonimija, 280.